

Publije Terencije Afer

Braća

Prepjev s latinskoga:
Branimir Žganjer

Terencijevi »Adelphoe« *fabula stataria* o odgoju i odnosu među generacijama

Kad se danas kaže rimska komedija, onda svatko, pa čak i stručnjak – poznavalac toga razdoblja – pomišlja na Plauta. Terencije ostaje uvijek u pozadini, u njegovoj sjeni. A to nije ni čudno! Umbranin Tit Makcije Plaut svojim je likovima, svadljivim matronama, pohlepnim heterama, lukavim robovima, parazitima, čangrizavim i prevarenim starcima, umišljenim veličinama, raskalašenim mladićima, žderama i trgovcima žena razveseljavao rimsku publiku, koja se uvijek radovala i bučno aplaudirala »Hvalisavom vojniku«, »Priči o loncu«, »Blizancima«, »Kućnom strahu« i ostalim mnogobrojnim komedijama. Do našega su vremena Plautovi tekstovi, često preoblikovani u operetu, film pa i musical, ostali aktualni i za naše doba. Ipak, Plaut je najprije morao stjecati publiku koja u Rimu u početku njegova djelovanja još nije znala što je kazalište. I danas kazališta ponekad podilaze publici. A Plaut joj je podilazio. Pisao je akcijske komedije (latinski zvane **fabula motoria**), pune iznenadnih preobrata s obilgativnim happy-edom. Ali da se sviđa novoj publici, tek nastalom kazališnom općinstvu u Rimu, podilazio je njezinu ukusu raskalašenim šalama, grubom igrom riječi, čestim prostotama, koje su rezultirale grohotnim smijehom. Plaut je dakle morao voditi računa o niskom kulturnom nivou tadašnje rimske publike. U Terencijevo vrijeme postojala je već – naročito među aristokratima – čitava grupa, niz pojedinaca i zatvorenih kružoka, kulturnih ljubitelja grčke umjetnosti, kazališta i literature. Terencije se kretao u tim krugovima i nalazio se pod njihovim utjecajem. Zato nije morao pod svaku cijenu izazvati bučan aplauz gledalaca i grohotan smijeh. Terencije se okrenuo misaonijim sadržajima i delikatnijim temama. Istina je da kod njega ima i elemenata **fabula motoria**, ali su neke od šest njegovih komedija čiste misaone komedije, dakle pripadaju tipu **fabulae statariae**, koju bih ja danas nazvao prije obiteljskom komornom igrom (dakako s komičnim umecima bez prostota i grubosti), nego čistom komedijom.

Tko je bio Terencije? Prema tekstu biografija i povjesničara Gaja Svetonija Trankvila »Životopis Terencijev« (»Vita Terenti«) Publije Terencije Afer rođen je nekako u doba kad je Plaut umro (a za Plauta se zna da je živio između godine 254. i 185. prije naše ere). Po nekim historičarima književnosti godina njegova rođenja pomiče se za do desetak godina ranije, to jest do najranije 195. godine pr.n.e. Biograf ga opisuje kao čovjeka »vitka tijela, srednjega rasta, tamne puti, kovrčave kose i krupnih očiju«. Vjerojatno je rođen u Kartagi, odakle je još kao dječak doveden u Rim, gdje ga je zbog

nadarenosti školovao i kasnije mu poklonio slobodu bogati senator Marko Terencije Lukan. Sigurno je da Terencije nije zarobljen u ratu. U vrijeme njegova rođenja davo je završio tzv. drugi punski rat (još godine 202.), a nije započeo onaj treći punski rat, godine 149., kad je Terencije već odavno bio mrtav. Terencije je naime umro vrlo mlad na putu u Grčku, možda već u 26. ili 27. godini, dakle godine 159. Ti podaci dakako nisu posve potvrđeni, ali je posve sigurno da su na Terencija kao književnu ličnost utjecali mlađi intelektualci, čitav krug mlađih ljudi iz otmjenih obitelji, filhelenški raspoloženih, na čelu sa Scipionom Afričkim Mlađim, dakle kasnijim glasovitim vojskovođom, koji je godine 146. razorio Kartagu. Terencije nije pripadao ni u kakav **collegium poetarum**, u Društvo književnika, kako bismo to rekli danas. Zbog toga ga mnogi profesionalni književnici nisu voljeli. I zbog toga prolozi Terencijevih komedija nisu napisani - kao oni kod Plauta - da gledaocima približe likove iz komedije, da ih uvedu u radnju i da steknu naklonost publike (**captatio benevolentiae!**). Ne, Terencijevi su prolozi, koje recitira Prolog, neutralno lice, dakle ono, koje se ne pojavljuje u samoj komediji, prave male ili veće književne polemike s Terencijevim protivnicima. I prolog njegovoj komediji »Braća« (»Adelphoe«) pripovijeda kako je neki zlobnik ubacio među puk vijest da autor »Braće« nije Terencije, nego da su tu komediju napisali plemeniti i ugledni ljudi. No pjesnik kaže da bi to bila za njega čast i za njegov skroman rad.

Prije nego nabrojimo svih šest Terencijevih komedija, sjetimo se da su i on i Plaut prerađivali pisce takozvane novoatičke komedije, poimence Menandra, Filemona, Difila i Apolodora. Koliko i u kojoj mjeri su ih prerađivali, teško točno reći, budući da osim djelomično Menandra ostale pisce novoatičke komedije malo poznajemo. No i Plaut i Terencije svoje su komedije gradili tako, da su kontaminirali dvije ili više komedija novoatičkih komediografa u jednu. Glavnu su radnju uzeli, uzmimo, od Menandra, a sporednu od nekog drugog pisca. Takav se rad - kontaminacija - nije smatrao nečim nedopuštenim. Čak ako je komedija bila prevedena i adaptirana s grčkoga, djelo se smatralo originalnim. A plagijatom se držalo ono djelo, koje je već bilo prerađeno, odnosno prevedeno. Tako je Terencije zbog plagijata optužen kod »Braće«, jer je u Menandrov tekst umetnuo jedan prizor iz Difilove komedije. A tu je Difilovu komediju Plaut već odavno preveo na latinski jezik. Dakle plagijat je bilo nešto drugo u starini nego danas.

Poredajmo svih šest Terencijevih komedija onako, kako nam je to sačuvano iz antike. Najprije je godine 166. izvedena »Djevojka s Andra«. Godinu dana zatim »Svekrva«, koja je na prvoj izvedbi propala, jer je publika - navikla na grubu Plautovu komiku i prostote - napustila kazalište i prešla u susjedstvo na neku gladijatorsko boksačku priredbu! Godine 163. izveden je »Samomučitelj« (Heautontimorumenos), dvije godine zatim »Eunuh« i »Formion«. Godine 160. »Svekrva« je ponovno doživjela neuspjeh, koja je tek na trećoj izvedbi iste godine doživjela uspjeh. A te iste godine izvedena su i »Braća« na sahrani Emilija Paula, osvajača Makedonije.

Ne treba se čuditi što su mnogi mislili, da ove komedije nije napisao Terencije, nego netko od plemića iz njegova kružoka. Za plemiće je bila sramota da rade s kazalištem. Glumac, etruščanski **histrion**, nije imao kod Rimljana takav ugled, kakav su imali **protagonisti** u Grčkoj. Grčkim su prvim glumcima političari povjeravali diplomatske

funkcije. A latinsko-etruščanski **histrion** imao je pomalo prizvuk nemoralnog cirkusanta. Čudno je uistinu da je Terencije, potomak nekog plemena iz Afrike (ali nikako ne Feničanin - Punac!) pisao elegantnim latinskim jezikom. Njegov je tekst pun moraliziranja, ali i sentimentalnosti. Česti su i brojni aforizmi i poslovice. Jednu od njih poznaje čak i onaj koji je jedva zavirio u osnove latinskog jezika. To je ona poslovice **Lupus in fabula**, Vuk u priči, ili kako bismo mi rekli, »Mi o vuku a vuk na vrata«.

Terencije nije ni prost, njegov je humor blag i diskretan. Njegove hetere (naročito ona u »Svekrvi«) nisu raskalašene bludnice, bego plemenite žene, koje se žrtvuju za sreću drugih poput Dumasove »Dame s kamelijama« ili Verdijeve »Travijate« - Violete Valery. Sve je to moglo navesti mnoge literarne kritičare na mišljenje da su drugi pisali, najvjerojatnije plemići, pod Terencijevim imenom. No Terencije je posve sigurno pisac ovih šest komedija. Naobrazbu je stekao upravo u literarnom kružoku oko već spomenutog Scipiona Afričkog Mlađeg.

Jedna je od vrlo proširenih tema novoatičke komedije, (dakle i Plauta i Terencija) i vrlo često i različito varirana, oštar sukob između sinova i očeva zbog ljubavnih avantura mlade generacije. Isto tako tu je još jedna aktualna tema, koja i danas zanima sve nas, a to je problem odgoja ili, kako bismo to danas rekli, problem ili kriza školstva. Ta je problem centralan baš u komediji »Braća«. Ne želim ovdje ispričati sadržaj, ali moramo proanalizirati taj problem odgoja, kako ga je vidio i pokušao riješiti Terencije, stješnjen ne samo stereotipnim teatarskim zahvatima komedije, nego i sputan konzervativnim nazorima onoga društva, koje nikako nije željelo priznati prodor grčke kulture, slobode i duha u stari konzervativni rimski svijet, pun stege i odricanja.

Dakle, u čemu je stvar u »Braći«?

Štedljiv Atenjanin Demeja, čovjek staroga kova, provodi život neprestano radeći na selu, na zemlji. Ima dva sina, Eshina i Ktesifonta. Starijega sina Eshina posvojio je Demejin brat MICIONN, stari neženja, 65-godišnjak, ljubitelj velegradskog života i njegove udobnosti. Ta dakle braća odgajaju djecu. Demeja se pridržava starinskih metoda straha i batine, a MICIONN, pristaša Terencijeva humanog stava, nastoji kod svoga djeteta izazvati osjećaj vlastitog dostojanstva, pa je sa svojim Eshinom iskren. Eshin doduše voli svoga poočima, ali mu sakrije da se je sprijateljio s djevojkom iz siromašne obitelji i da ta djevojka očekuje dijete. Eshin je kani uzeti za ženu. U isto doba Ktesifont je pronašao za sebe ljubavnicu sviračicu. Nju kani oteti od svodnika - trgovca robljem. No Ktesifont se boji strogoga oca, pa taj zadatak povjerava bratu Eshinu. Eshin oduzima silom sviračicu od njezina gospodara. Time dakako nastaje skandal. Naročito se ljuti Demeja, koji smatra da je MICIONN preblago odgajao Eshina. Njegovo razočaranje je još veće kad se ispostavi da je Eshin oteo sviračicu za Ktesifonta. Ipak MICIONnova blagost uklanja sve poteškoće. On ne smatra da je siromaštvo vjerenice zapreka za udaju. Demejin sistem odgoja pretrpi slom. Bitno je nešto drugo, a to je svršetak komedije! Demeja sada želi nadmašiti MICIONnovu blagost, pa počinje i on sam popuštati u želji da stekne opće simpatije. Demeja nagoni MICIONna da se oženi s već postarijom majkom Eshinove zaručnice. Ujedno želi dokazati da je MICIONnov sistem odgoja, koji se temelji na popuštanju, ipak loš. Jedino on, Demeja, može mlađoj generaciji dati pametan savjet. Ovaj neobičan završetak, gotovo

neočekivan, trebao je biti kritika društva koje olako uzima brak, a s druge strane nasmejati i gledaoce. Ipak Terencije takve namjere nije imao. Nemojmo zaboraviti da je godina 160. istodobno i godina kad aktivno i politički djeluje glasoviti Katon Stariji (živio je od 234. do 149. pr. n.e.), onaj veliki protivnik grčke kulture i civilizacije i onaj još nepomirljiviji neprijatelj Kartage, čiju propast nije doživio. Znamo da je završavao svaki svoj govor u senatu rečenicom: »Smatram da Kartagu treba razoriti«. Svršetak komedije u kojoj pobjeđuje liberalni način odgoja, dakle Micionnov, bio bi neprihvatljiv za Rim Katonove koncepcije društva i odgoja. Zbog toga Terencije pravi kompromis i nekako šutke priznaje da su i Demejin i Micionnov princip jednostrani, a da je istina negdje u sredini.

Bilo kako bilo, Plautovu misao da je **čovjek čovjeku vuk** kod Terencija zamjenjuje misao da je čovjek samo čovjek, a ljudi, baš zato što su ljudski slabi, moraju međusobno jedan drugoga shvatiti i pomagati. To je i poruka Terencija za čovjeka našega vremena.

Spomenimo u nekoliko riječi i ovaj prepjev, koji je prvi prepjev, u stihovima daka, kod nas uopće. Najveći dio teksta preveden je u jambskom trimetru, dakle u senaru. Jambski je trimetar ritmički najbliži dijalogu svakodnevnog razgovora. Ostali metri, septenari, trohejski i lirski metri zamijenjeni su jedanput daktilskim dimetrom, također jedanput daktilskim tetrametrom, a inače, kad je to tražila epska duljina naracije pojedinih lica, danas još poznatim heksametrom. Budući da je on znatno i dulji od senara, lako ćemo ga u prepjevu prepoznati.

Želja je prevodioca bila da približi Terencijev tekst i njegove misli čovjeku našega vremena, generaciji zadnje petine dvadesetoga stoljeća. To pogotovo vrijedi za probleme odgoja. Još je Lessing u »Hamburškoj dramaturgiji« potanje analizirao »Braću«, pa ih je smatrao uzornom komedijom. Ako je išta kod »Braće« aktualno, to su ove dvije činjenice. Prva je problematika odgoja, a druga Terencijeva humanost. On je vjerojatno prvi scenski autor koji je – kako nam to tradicija kazuje – doživio aplauz na otvorenoj sceni. To se dogodilo godine 163. kad je glumac koji je igrao Hremesa u »Samomučitelju« (Heautontimorúmenos), izrekao glasovitu sentenciju: »*Homo sum – humani nil a me alienum puto*« (v. 77.). A to bismo nešto slobodnije izrazili rečenicom »Čovjek sam i ništa ljudsko mi nije strano.« Taj blagi humanizam i shvaćanje da je čovjek nesavršen predstavljaju i Terencijevu poruku za ljude našega vremena.

Branimir Žganjer

LICA

MICIONN, starac, brat Demejin i poočim Eshinov
 DEMEJA, starac, otac Eshinov i Ktesifontov
 SANIO, svodnik, trgovac robljem
 ESHIN, mladić, sin Demejin i adoptiran od Micionna
 SIRIJAC, Eshinov rob
 KTESIFONT, mladić, Eshinov brat
 SOSTRATA, matrona, majka Pamfilina
 KANTHARA, dadilja Pamfilina
 GETA, Sostratin rob
 HEGION, atenski starac i Sostratin rođak
 BAKHIDA, hetera (nijemo lice)
 PAMFILA, kćerka Sostratina i ljubavnica Eshinova
 DROMON, rob Micionnov
 PARMENDO, Eshinov rob (nijemo lice)

PROLOG

Naš pjesnik zna da protivnici njegov rad
 zlonamjerno osuđuju i preziru.
 Na komediju, što će sada početi tu,
 nakanili su napasti i grđiti. 5
 No pjesnik sazna unaprijed za njihov cilj,
 pa moli vas da svi donesete svoj sud
 o komediji koju ćete gledati.
 Menandar nju je napisao nazvavši
 na grčkom »Braća«. To je ime ostalo 10
 na latinskom. I mi je tako zovemo.
 A sad je zlobnik ubacio među puk
 da nije autor »Braće« ovaj pjesnik naš,
 Terencije po imenu. Čak govore
 da su tu igru drugi mu napisali – 15
 od pera ljudi, plemeniti ugledni.
 A neki tvrde da su mu pomagali
 ti isti, svi plemići. To bi bila čast
 za našeg pjesnika, za njegov skroman rad.
 No ne kanim vam ispričati odmah sve, 20
 sav zaplet komedije i sav sadržaj.
 Uputit će vas o njemu za koji čas
 u prvoj sceni, čim naiđu starca dva,

o svemu. A vi igru lijepo primite
i potaknite pjesnika na veći mar.

*Pozornica predstavlja ulicu u Ateni. Vide se dvije kuće.
Jedna pripada MICIONnu, a druga Sostrati.*

I. ČIN

1. prizor

(Iz svoje kuće izlazi MICION)

MICION

Hej, Storače! (Nitko se ne odaziva.) Zar nije Eshin s
gozbe još 25
sad vratio se ili barem neki rob
od pratnje, koja pijanog vodi u svoj dom.
Baš istinito kažu: Kad si odsutan,
kad zalutaš, što tvoja žena pomišlja
u duši ljuta, bolje ti je deset put 30
od onog zla što sluti tada otac tvoj.
Jer žena misli, kad si dugo odsutan,
ljubakaš li se, kockaš ili da si p'jan,
veseliš li se, il se dobro provodiš.
A njoj do ničeg nije stalo. Drukčije 35
ko roditelja mene hvata neki strah,
kad predugo se zadržava vani sin.
U brizi mislim: možda smrznut leži gdje,
da nije pao i skrhao sebi vrat,
kad imamo loš pločnik i pun rupa drum. 40
Ovakve misli na pamet ti dolaze,
kad netko ti je tako bliz i tako drag.
Taj Eshin nije moj, ve bratov on je sin.
Od djetinjstva smo različiti ja i brat.
Ja volim nerad, lagan život, bučan grad 45
i tako živim, neoženjen, dakle sâm,
a smatram silnim zlom i patnjom svaki brak.
Drukčije neg ja provodi život brat –
u nekom selu skromno, čak i štedljivo.
Oženio se. Dobio je sina dva. 50
Od dvojice sam starijeg posvojio
od malih nogu, volim ga ko svoju krv.
I on me voli. Ja Eshinu dajem sve,
sve dopuštam mu, nikada mu nisam strog

onako, kako pravo ocu dopušta. 55
A on je dobar, ništa mi ne sakriva
i ne vara me, ne zna momak što je laž.
Tko navikne se svoga oca varati,
od drugih bit će mnogo grublji, opak, loš.
Dobrotom, uvjeren sam, može pošten stid 60
obuzdati mladića više nego strah.
No u tome se sa mnom ne slaže moj brat,
pa često me ovako kori: »MICION,
što kvariš tog mladića našeg? Zašto on
ljubaka se i opija na trošak tvoj. 65
I na odijelo troši mladić previše.
Što radiš to je nerazumno. Ti si lud!«
Moj brat je više nego što je nužno krut.
I tu se vara, kada silom svoju vlast
nad sinom želi sebi osigurati. 70
A prijateljstvo, mislim, najbolji je put.
Jer koga silom na dužnost nagovaraš,
taj, dok ga motriš, na posluh ga tjera strah,
čim ne gledaš ga, već napušta mrski rad. 75
No koga vežeš dobrotom i ljubavlju,
taj zdušno radi, makar je i posve sâm.
Baš u tome se dužnost oca sastoji
na posao da navikne se njegov sin
od svoje volje, a ne što ga plaši tko. 80
Upoznat razliku će taj tko ne zna još
da oca voli sin, a gazdu štuje rob.
Tko to ne spozna, mora javno priznati
da nije za odgojitelja prikladan.
Gle, amo ide taj, o kome pričah sad. 85
Tek žalostan i tužan čini mi se on.
Još malo, pa će početi me grđiti
po običaju. Moj Demejo, da si zdrav!
I drago mi je, što te vidim, odmah znaj!

2. prizor

(Ulazi Demeja)

DEMEJA

Potražih te već. Dolazim u pravi čas.

MICION
Šta? Žalostan si? 90

DEMEJA
Zbog Eshina! Pitaš još?
Zbog njega sam tužan.

MICION
(za sebe) To sam očekivao.
(glasno Demeji)
Što on uradi?

DEMEJA
Šta je Eshin radio?
Ne stidi on se. Nikoga ga nije strah.
Nijedan zakon za tog momka nije svet.
Zaboravimo svaki dosadašnji čin 95
mladića. Ostavimo svaku staru stvar!
O novom čuj!

MICION
A što da čujem? Reci mi!

DEMEJA
Provalio je u kuću, u tuđi dom,
a gospodara, kao da je zadnji rob,
i svu družinu izbio je poput psa. 100
A ženu, za kojom ga luda bijesna strast
nagonila, odvede, ote silom sâm.
Svi ljudi s gnušanjem osuđuju taj čin.
O tome sada pripovijeda na sav glas
i zgraža se, osuđuje ga čitav grad. 105
Dok krenuh amo, svatko o tom govori.
Drugačiji je posve njegov mladi brat.
Usporedim li njega s ovim, voli rad,
na selu živi, štedljiv, trezven, drukčiji
od Eshina. A ti si za sva djela kriv, 110
što on učini. Ti si ga pokvario.

MICION
Neupućen će čovjek osuđivati
i grdit će bez mjere tuđe postupke.

Ovakav smatra da je ono pravedno,
što sam uradi. Osuđuje drugo sve. 115

DEMEJA
Što želiš reći?

MICION
Da, Demejo, netočno
o svemu sudiš. Vjeruj, nije zao čin,
kad mladić pije, kad mu ljubav vodi strast,
čak kad i vrata razbija. Ni ti ni ja 120
ovako nešto nikad nismo radili
zbog siromaštva. Ti bi dakle htio sad
svu oskudicu na hvalu okrenuti.
To nije pravo. Bili bismo takvi mi
i gori, da smo bili što imućniji. 125
Pa zato pusti nek se zabavlja tvoj sin,
dok priliči mu dobi, dakle, dok je mlad.
Dopusti mu da raduje se dok si živ,
a ne da jedva čeka tvoje smrti dan,
da onda radi to, što mu ne priliči.

DEMEJA
O Jupiteru! Tjeraš me da budem lud. 130
Zar nije to, što radi Eshin, zlo i grijeh?

MICION
Ah! Što me gnjaviš i ponavljaš istu riječ.
To tvoje dijete sad je moje, moj je sin.
Posvojih ga, pa zbog tog svaki njegov grijeh
moj račun plaća, brate, trošak snosim ja. 135
Kad opija se, troši miris, plaćam sve.
Ljubaka li se, ja ću platit dukat, dva.
No ne platim li, ženska će ga bacit van.
Kad vrata lupa, razbija i stvara lom,
obnovit ćemo. Kad odijelo podere, 140
za novo imam para, pa ću kupiti
bez poteškoća. Zdravlje nek mu dade bog!
Zbog svega toga prestani, to molim te,
o svemu ovom donositi strog svoj sud.
Dokazat ću ti: više sada griješiš ti. 145

DEMEJA

Od onog uči, tko je otac kao ja.

MICION

Po prirodi si njegov otac, stvarno ne,
jer ja mu dajem dobar savjet.

DEMEJA

Vrlo loš.

MICION

Otići ću, ne prestaneš li.

DEMEJA

Znaš li što

ti radiš?

150

MICION

Ne znam stvarno, koji puta već
to slušam.

DEMEJA

Ja se brinem.

MICION

Brinem se i ja,
obojica, no svaki ima vlastit put.
Ti imaš jedan, a ja drugi, posve svoj.
Kad obadva se brinemo, zatraži ga,
tog, koga si mi dao, natrag.

155

DEMEJA

(uvrijeđeno)

MICION!

MICION

A meni takav odgovara.

DEMEJA

Kakav to?

Da sve uništi, upropasti? Tvoja stvar.
Od sada ništa ne marim.

MICION

Ušuti već,
moj Demejo, pa kakav spopada te bijes?

DEMEJA

Zar ne vjeruješ? Da ga vratiš, ne tražim.
Pa nisam stranac. Za jednog se brinem sâm.
I bit će tako! Naka pomogne mi bog!
Taj tvoj će poslije osjetiti. Od sada
a protiv njega neću reći niti riječ. (Odlazi.)

160

3. prizor

MICION

Što ovaj kaže nije istina ni laž.
A ipak sve me ovo brine. Nikome
da patim ipak ne želim pokazati.
Kad želim da ga smirim, ja se protivim,
da odvratim od njega brige, jad i skrb.
On teško trpi zbog Eshina. Ne mislim
dolijevati mu veću srdžbu. Dosta je
niz bedastoća uradio Eshin naš.
Ta koju nije zavolio heteru
i nešto joj poklonio, bar neki dar.
Ohladit će se brzo mladenačka strast,
to mišljah. No on ponovno započinje.
A sad je želi – to je ono sramotno! –
za ženu svoju zakonitu uzeti.
I zato odmah poći ću na gradski trg
da sam ga vidim i s njime se sastanem.

165

170

175

180

II. ČIN

1. prizor

(Ulaze Eshin, Bakhida, koju je Eshin oteo od Saniona,
Sanion, Parmenon i grupa besposlenih prolaznika)

SANION

Pomozite mi, građani, u nevolji,
kad jadan trpim, a posve sam nedužan.
Priskočite mi ko bijedniku u pomoć!

ESHIN
(Bakhidi)
Umiri se! Šta ogledaš se? Ne boj se,
dok ovdje stojim, taknuti te ne smije
baš nitko! 185

SANION
Ja ću ovu protiv volje svih
dotaknuti.

ESHIN
Pa premda zločinac je on,
zaželjet neće da ga opet lupaju.

SANION
Čuj, Eshine, ti kažeš dobro poznaješ
moj zanat. Znadeš da sam samo trgovac. 190

ESHIN
To znam!

SANION
A ipak svodnik, čestit građanin.
No nemoj poslije sebe opravdavati
da nisi htio zlo. Zbog toga tražim tek
to svoje pravo. Neće vrijedit izgovor,
ma kakav bio, kad si štetu nanio. 195
Znam ispriku: »Hja, žao mi je za taj čin
i volio bih da se nije desilo«.
I zaklet ćeš se svakojakom zakletvom
za ovo, što si od mene uradio.

ESHIN
(Parmenonu)
Otiđi, Parmenone, vrata otvaraj! 200

SANION
Ne, nemoj! Neću.

ESHIN
Poslušaj me, moj si rob.
(Bakhidi)
Unutra uđi!

SANION
Neću to dopustiti.

ESHIN
Pristupi, Parmenone! Brže ovome
približi se! Hajd'
(Parmenon stane kraj Seniona)
Dobro si uradio. 205
Da, sad je dobro. Pripazi, čim dadem mig,
tad kresni šakom i ovome razbi nos!

SANION
(Zadržava Bakhidu, koja je krenula prema vratima)
Da vidim i to!

ESHIN
Ako sad ne pripaziš,
podvojit će se šake.

SANION
Baš sam bijednik ja!

ESHIN
(Parmenonu)
Ti lupaj dalje, premda nisam dao znak.
(Bakhidi) 210
A ti unutra brže, odmah ulazi!

SANION
Što znači ovo? Zar si, Eshine, tu kralj?

ESHIN
Da jesam, ti bi dobio po zasluži.

SANION
Šta imaš sa mnom?

ESHIN
Ništa!

SANION
Tko sam, da li znaš?

ESHIN
To ne marim!

SANION
Zar ti imetak oduzeh?

ESHIN
Da jesi, stigla bi te brzo teška kob. 215

SANION
Odakle možeš moje uzimati sâm
tu robu, koju platih teškim novcima.
To odgovori!

ESHIN
Bolje pođi u svoj dom
i smiri se, jer, ako budeš dosadan,
uvući ću te tamo 220
(Pokazuje prema kući.)
Bit će batina!

SANION
Nalupat slobodnoga?

ESHIN
Tako, kako kazuješ.

SANION
Drzovitog li čovjeka! Još govore
da jednaka sloboda štiti ljude sve!

ESHIN
No jesi li se izbijesnio dovoljno?
Sad saslušaj me! 225

SANION
Tko se ovdje ti il' ja
izbijesnio?

ESHIN
Ded vratimo se sad na stvar!

SANION
Na kakvu stvar?

ESHIN
Na tu, što tebe pogada.

SANION
Dakako hoću! Samo da je pravedno.

ESHIN
Tek štogod! Svodnik želi biti pravedan.

SANION
Da, svodnik ili radije gadan trgovac, 230
taj, koji kvari omladinu, poguban
za svakog. Tebi ipak ne uradih zlo.

ESHIN
Zlo? Herkula mi, to bi mi još trebalo!

SANION
To što si oduzeo netom, odmah vrati mi!

ESHIN
Za dvadeset si mina robu platio 235
tu djevojku. Taj novac ću ti platiti.

SANION
Ne pristanem li? Zar ćeš mi narediti
da prodam?

ESHIN
Neću!

SANION
Toga me je bilo strah.

ESHIN
Prodavati je nećeš, jer je slobodna. 240
I ne smiješ. Sad izaberi, kako znaš,
pa primi novce ili nek ti sudi sud.
Dok ne vratim se, svodniče, ded razmisli!
(Ulazi u MICONnovu kuću.)

2. prizor

(Sanio sam)

SANION

Ni najmanje se od sad neću čuditi,
što neki ljudi zbog nepravde polude.
Ta ovaj me je – svjedok mi je Zeus bog! – 245
sveg išibao izvukavši iz kuće
i protiv moje volje moje oteo.
I tisuću mi opalio pljusaka.

(ironično)

Za ova dobročinstva traži djevojku.
No nek mu bude. Šta je pravo, pravo je! 250
Nek samo novac vrati! Ipak predviđam,
čim rekнем da na cijenu se ne protivim,
na onu što je odredio, dovest će
svjedoke svoje da sam žensku prodao.

A onda mogu sav novac otpisati. 255

»Za koji dan ću skupiti novac il' za dva,
pa sutra doći!« Podnio bih ovo sve
da samo plati, premda nije pravedno.

No ipak dobro znadem kako stoji stvar. 260

Taj koji tjera zanat kao što je moj,
od mladih ljudi doživljava grubosti.
Badava čitav račun sâm razglabam tu,
kad nitko neće da mi svotu isplati.

3. prizor

(Iz MICIONnove kuće izlazi SIRIJAC
i još uvijek govori Eshinu u kući.)

SIRIJAC

Samo se smiri, ja ću govoriti
s njim sam lično, pa ću udesiti 265
da će govoriti, kako smo s njime
lijepo postupali ko do sada nitko.
(Sanionu)

Šta čujem, s mojim si se gazdom svađao?

SANIO

Još nije bilo borbe nepravdnije
od ove danas. Eshin me je tukao, 270

a ja sam samo batine dobivao.
Obojica se umorismo.

SIRIJAC

Sam si kriv!

SANIO

A šta da radim?

SIRIJAC

Ugodi mu. On je mlad.

SANIO

Zar više još? Podmetnuh svuda vlastit nos.

SIRIJAC

Ne, to ne mislim. Često kad u pravi tren 275
dobitak smetneš s uma, više postigneš,
daleko veću zaradu. A ti si glup,
jer silan te je odmah uhvatio strah.

Od svoga prava, ako malo ustupiš,
da nećeš dosta zaslužiti. 280

SANIO

Ne kanim
za skupe pare neke nade kupiti.

SIRIJAC

Obogatit se nećeš, ne znaš s ljudima
postupati, moj Sanio.

SANIO

Pa bolje je
da odmah uzmem, tako smatram. Do sada
još nisam lukav da dobitak odgodim. 285

SIRIJAC

Ta poznajem te. Tvojih mina dvadeset
bogatstvo nisu da Eshinu ugodiš.
Na Cipar osim toga, kažu, putuješ.

SANIO

Ha?

SIRIJAC

Da si ovdje unajmio velik brod,
da s mnogo robe kaniš tamo ploviti.
Kolebaš zato, kad se kući vratiš ti,
tu stvar ćeš lako urediti. 290

SANIO

Ni koraka
odstupit neću. (za sebe) Bogova mi, propadoh.
Na putovanje moje su računali
kod podviga tog.

SIRIJAC

Uhvatio ga je strah,
ubacio sam u srce mu sumnje crv. 295

SANIO

Navalili su lopovi u pravi čas
i pritisli me. Kupih žena golem broj
i robu, pa ću izgubiti skoro sve,
na sajam ako na Cipru u pravi čas
ne dospijem. A ako ovo ostavim,
do povratka će ohladit se cijela stvar. 300

»Zar sad dolaziš?« – prigovarati će mi svi –
i »Gdje si do sad?« Više mi se isplati
da to izgubim, negoli da ovaj put
na Cipar pustim. 305

SIRIJAC

Sigurno si sabrao
sav svoj dobitak?

SANIO

Zar Eshinu pristoji
da na silu mi otme ovu djevojku?

SIRIJAC

(za sebe)
Koleba. (glasno) Jedno bih ti sad predložio,
a ti odluči, kako hoćeš. Bolje je
da spustiš cijenu barem za polovinu.
Ovako nećeš izgubiti sve, a on,
taj Eshin, mora deset mina skupiti. 310

SANIO

Zlo! Jao meni! Sad gubim i glavnicu.
Ne srami li se? Rasklima mi zub po zub,
od pljusaka mi glava buči. Nikuda
odavde ne idem. Neću da me opljačka. 315

SIRIJAC

Po želji! Što za tebe do tvog odlaska
uradit mogu?

SANIO

Ne, Sirijče, molim te,
jer više volim, tako svih mi bogova,
da barem svoje dobijem, a ne da sud
odlučuje. Nek Eshin plati, što sam ja
isplatio za curu. Znam da do sada
od prijateljstva ništa nisi imao.
Zahvalit ću se tebi, znaj! 320

SIRIJAC

Što uzmognem
učinit ću. Ktesifont, eno, dolazi
zbog cure sretan. 325

SANIO

To što molim...

SIRIJAC

počeka!

4. prizor

(Ulazi Ktesifont, ali u početku ne primjećuje Saniona i Sirijca.)

KTESIFONT

Ako dobiješ ono, što trebaš od bilo koga,
veselo primi! Tek ono je za tebe pravo veselje,
kad dobročinstvo primiš od koga treba da dođe. 330
Brate, oj brate moj! Sigurno samo to znam:
nikad te dosta zbog tvoje dobrote neću nahvalit.
Ipak nešto imam više od ostalih ljudi.
Nitko na svijetu nema ovako dobroga brata.

SIRIJAC

O, Ktesifonte!

KTESIFONT

Kaži, gdje je Eshin moj?

335

SIRIJAC

Unutra te očekuje u domu.

KTESIFONT

Hej!

SIRIJAC

Šta kažeš?

KTESIFONT

Ništa! Za što pitaš, što sam živ,
zahvaliti se njemu moram. Moj je brat
sve svoje mojoj podredio koristi.
Sve ružne priče, pogreške i zao glas,
sve to je na se primio. To ne može
učinit nitko. Slušaj! Vrata škripuću!

340

SIRIJAC

To kroz njih tvoj brat ovog časa ide van.

5. prizor

(Iz kuće izlazi Eshin.)

ESHIN

Tat gdje je, lopov?

SANIO

(za sebe) Mene traži. Propadoh!
Zar nosi nešto? Zlo je!

ESHIN

(Ktesifontu) Dobro došao!
Baš tebe tražim. Evo te u pravi čas!
Ne tuguj! Dobro stoji ona tvoja stvar.

345

KTESIFONT

Ne tugujem, kad pomaže mi dragi brat.
O, Eshine moj, srdačno zahvaljujem
za dobročinstva, što si mi učinio.
Ko da ti laskam, znam, da zvuči moja riječ.

350

ESHIN

Ne luduj dobro jedan drugog poznamo.
Tek jedno mi je žao, što sam saznao
za cijeli slučaj kasno, baš u zadnji tren.
Još malo, pa bi bilo kasno.

355

KTESIFONT

Stidim se.

ESHIN

Zbog te sitnice ti bi krenuo na put
iz rodne zemlje! Spriječio je tvoj put bog.

KTESIFONT

Pogriješio sam.

ESHIN

(Sirijcu) A što kaže Sanio?

SIRIJAC

Omekšao je.

ESHIN

Da ga isplatim na trg
sad odlazim. Ti, Ktesifonte, unutra
uniđi k njoj.

360

SANIO

(tiho Sirijcu) Ded još požuri onu stvar!

SIRIJAC

(Eshinu)
Na Cipar hiti Sanio. Požurimo!

SANIO

(tiho kao malo prije)
Ne žuri mi se. Ostajem u gradu, tu.

SIRIJAC

Pa platit će ti. Ne boj se!

SANIO

Nek plati sve!

SIRIJAC

Sve! Samo šuti, idi za njim!

365

SANIO

Idem već.

(Eshin odlazi, a Sanio ga prati u korak.)

KTESIFONT

(zadržavajući Sirijca)
Sirijče, hej, hej!

SIRIJAC

Što je?

KTESIFONT

Zaklinjem te sad
da ovog platiš odmah, kad ga zgrabi bijes
do moga oca dospjet može kakav glas,
a onda zbogom, propao sam.

SIRIJAC

Ne boj se,

umiri se! Naredi da za večeru

sve pripreme i brzo prostru bogat stol.

A čim na trgu bude završena stvar,

tad vratit ću se kući, nosim zakusku,

da u veselju ovaj završimo dan.

370

(SIRIJAC odlazi za Eshinom i Sanionom, a Ktesifont u kuću.)

III. ČIN

1. prizor

(Iz Sostratine kuće izlaze Sostrata i Kanthara.)

SOSTRATA

Molim, dadiljo, što će sad biti?

KANTHARA

Što će bit, pitaš?

375

Zausa mi, nadam se, dobro! No same smo. Ni Gete nema.

(Iz kuće se čuje Pamfilin krik)

Bolovi počinju već. I nešto uraditi treba.

SOSTRATA

Kog da po babicu šaljem? I tko će nam Eshina zvati?

KANTHARA

Za čas će ovdje on biti. Ta svakoga dolazi dana.

SOSTRATA

On mi je utjeha i lijek u jadima.

KANTHARA

Sada iz svega

380

tako proizlazi: bolje i nije završiti moglo,
gospođo moja, kad joj je silu pripiti mladić
nanio. On iz odlične kuće, čestit, plemenit.

SOSTRATA

Tako je baš, kako kažeš. Nek bozi ga čuvaju za nas!

2. prizor

(Uzbuđeni Geta dolazi s trga.

U početku ne primjećuje obje žene.)

GETA

Sada je došlo do kraja. Čak da se svi ljudi na svijetu
sakupe, pa da potraže za mene spas, ne bi mogli
nikakva naći rješenja za gospođu, kćerku i mene.

385

Zlo je! Tolike muke nas snađoše, izlaza nema.
Nasilje samo, bijeda, nepravda, pa zatim sramota.
Kakvo je ovo zločinsko djelo! Oh gadna li stvora! 390

SOSTRATA

(Kanthari)

Oh, jao meni! Čega se Geta plaši? Što žuri?

GETA

(I dalje ih ne primjećuje.)

Ni čast, ni poštena riječ, ni samilost nisu ga mogli
spriječiti. Ni blizak porod ga ganuo nije. Ta on je
brak joj obećao.

SOSTRATA

Ne shvaćam što to i o čemu zbori.

KANTHARA

Bliže, molim te, pridimo, Sostrato!

GETA

(Kao gore) O mene jedna! 395

Jedva gospodarim sobom, jer tako od bijesa gorim.

Ništa više volio ne bih, nego da cijela

pređa mnogom osvane obitelj ta, pa da na nju svalim

sve ogorčenje moje, dok se još smirio nisam.

Bila bi dovoljna kazna da se, kako znam, osvetim i ja. 400

Starca bih najprije zdrmao, što je odgojio gada.

Zatim bih Sirijca, tog podstrekača, tukao snažno,

oko pojasa bi ga šćepao, tresnuo o tlo,

da mu se mozak prospe. A samom bi tada mladiću

oči vlastitom rukom kopao, nos smrvio šakom. 405

Ostale sve bih pljuskao, mlatio, lupao...

SOSTRATA

Hajde,

Getu da zovemo. Geto!

GETA

(Ne okreće se.) Pusti me, ma tko god ti bio!

SOSTRATA

Ja sam to, Sostrata!

GETA

(Okrene se.) Baš tebe tražim. Dobro si došla!

SOSTRATA

Šta je? Šta drhtiš?

GETA

Zlo mi je!

SOSTRATA

Zašto? Kamo se žuriš?

Smiri se! Predahni!

GETA

Dakle potpuno...

SOSTRATA

Potpuno, što je?

410

GETA

Svršeno... sve je! posve smo propali!

SOSTRATA

Kazuj mi brže,

što je to, molim te.

GETA

Već je...

SOSTRATA

Pa što je već? Reci!

GETA

Eshin!

SOSTRATA

Šta će ti on?

GETA

Taj Eshin je našima svima
leđa okrenuo, mislim, obitelji.

SOSTRATA

Strahota! A zašto?

GETA
Drugu je ljubiti počeo. 415

SOSTRATA
Jao, jadne li mene!

GETA
Čak to ne taji. Sam je od svodnika oteo lično.

SOSTRATA
Jesi li siguran?

GETA
Jesam. To vidjeh sam očima.

SOSTRATA
Jao!
Jadne li mene! I kome da čovjek još vjeruje? Eshin
naša je bio duša i nada. A uvijek se kleo
nikad da neće bez Pamfile živjet, ni jednoga dana. 420
Da će svom ocu dijete u naručaj staviti, reče,
pa da će moliti da uzme Pamfilu za svoju ženu.

GETA
Pusti sad suze, gospodo, i gledaj što da se radi.
Da li da trpimo ili da pričamo?

SOSTRATA
Zar si pri sebi?
Ovo nećemo nikome pričati.

GETA
Nisam je za to! 425
Eshin se od nas posve otudio. To nam je jasno.
Sad ako se sazna, ugled nam ništa vrijediti neće.
Možda će poreći sve ili priznati. No dobro nije,
ako se Pamfila za njega uda, a on voli drugu. 430
Zato je šutjeti bolje.

SOSTRATA
Ne, nikako šutjeti neću!

GETA
Šta ćeš uraditi?

SOSTRATA
Iznijet na javu!

KANTHARA
Pazi, što radiš!

SOSTRATA
Gore nego je sada, ne može biti, jer nema
Pamfila nikakav miraz, a zatim je propalo i to,
što joj je vrijedilo više od miraza: nevinost čista. 435
Jedino ostaje: ako Eshin porekne ovo,
kod mene postoji prsten, taj, što je izgubio, kad je
djevotci silu nanosio. Prsten bit će nam dokaz.
Napokon ništa ja nisam kriva. To savjest mi kaže.
Nikakav nije umiješan novac, da ljagu baci
na mene i na kćerku. Na sud idem.

GETA
Pametno zboriš, 440
zato sve povlačim.

SOSTRATA
Ti Hegionu, rođaku mome
ispričaj sve. On bio je prijatelj mojega muža.
Nas je poštovao mnogo.

GETA
A drugi su marili malo
za nas.
(Odlazi.)

SOSTRATA
Kantharo draga, požuri, babicu zovi!
Ne treba da je, kad potrebno bude, čekamo dugo. 445
(Kanthara odlazi, a Sostrata se vraća u kuću.)

3. prizor
(Ulazi Demeja)

DEMEJA
Zlo! Propao sam! Čujem da je Ktesifont
kod otmice s Eshinom bio zajedno.

To mi još manjka, da povuče jedan sin
u razvrat drugog, dosad vrijednog, poštenog.
A gdje da tražim Ktesifonta? Sigurno 450
u javnoj kući! Nagovorio ga brat.
Gle ide Sirijac, od njega ću saznat sve.
U istu rulju mogu ga ubrojiti.
No osjeti li da tražim Ktesifonta,
taj razbojnik mi neće ništa priznati. 455
Pokazat neću da to želim.

(Ulazi Sirijac s košarom namirnica. Ne primjećuje Demeju.)

SIRIJAC
Našemu
ispričah starcu redom čitav događaj.
Od njega nisam sretnijega vidio
još nikog.

DEMEJA
(za sebe)
Bože, koliko je čovjek glup!

SIRIJAC
Pohvalio je sina, a za savjet moj 460
zahvalio se meni.

DEMEJA
(za sebe) Ubit će me bijes!

SIRIJAC
Izbrojio je novac. Pola mine još
poklonio mi na dar.

DEMEJA
(za sebe) Tog ću poslati,
kad treba da se nešto dobro obavi.

SIRIJAC
Ne primijetih te. Što se ovdje dešava? 465

DEMEJA
Što? To, da se čudim vašem vladanju.
Baš to!

SIRIJAC
Jest glupo, Herkula mi! Šaljivo!
(Prilazi k vratima i govori onima unutra.)
Oguli, Dromo, ribe, ovog ugora
u vodi pusti još, a kada se vratim ja,
uredit ćemo. Ranije ga ne diraj! 470
(Predaje košaru unutra i vraća se Demeji.)

DEMEJA
Sramoto jedna!

SIRIJAC
Ni meni se ne sviđa.
Suprotstavljam se često. (Viče unutra) Rasol pripazi
da dobro smekša ribu.

DEMEJA
Svih vam bogova,
zar misli na taj način steći MICONN,
kad upropasti sina, pohvalu i čast? 475
Dan vidim, kad će jadni mladić morati
zbog siromaštva sebe unovačiti
u tuđu vojsku.

SIRIJAC
Posjeduješ, Demejo,
ne znanje, neg vidovitost, taj divan dar,
kad možeš unaprijed budućnost vidjeti. 480

DEMEJA
Sviračica zar još i sad kod vas boravi?

SIRIJAC
Unutra je!

DEMEJA
U kući će je držati?

SIRIJAC
Pretpostavljam. Pa zna se da je dosta lud.

DEMEJA
Ovako nešto!

SIRIJAC	
Očeva popustljivost i blagost škodi.	
DEMEJA	
Brata svoga stidim se.	485
SIRIJAC	
Znaš, Demejo, ne, zato što si prisutan ne govorim. Među vama je razlika golema. Ti si mudar, on fantazira ko zanesenjak. Ti ne bi dopustio svom sinu ovo.	
DEMEJA	
O tom nema govora!	490
Namirisao bih unaprijed barem šest mjeseci, prije nego počne takvo što.	
SIRIJAC	
Budućnost ti mi pričaš?	
DEMEJA	
Neka bude on, Ktesifont, kao do sad!	
SIRIJAC	
Porod vlastiti imade svatko, kakav želi imati.	495
DEMEJA	
Zar nisi moga sina danas vidio?	
SIRIJAC	
Tvog sina? (za sebe) Starog na selo ću poslati. (glasno) Na selu radi. Već je dugo odsutan.	
DEMEJA	
Odakle znadeš?	
SIRIJAC	
Otpratih ga tamo sâm.	

DEMEJA	
To valja! Da se ovdje mota, bojah se.	500
SIRIJAC	
Naljutio se jako.	
DEMEJA	
Zašto?	
SIRIJAC	
Grdio svog brata je zbog sviračice u kući.	
DEMEJA	
Pa nemoj! Stvarno?	
SIRIJAC	
Stvarno! Nije šutio. Baš kad su srebro brojili. On odnekud u tren se stvori, pa poviče: »Eshine sramotu radiš. Zar te nije ništa stid, što bacaš ljagu na naš rod?«	505
DEMEJA	
Ganutljivo, da plačem.	
SIRIJAC	
Reče: »Ti ne upropaštavaš goleme novce, nego čitav život svoj.«	
DEMEJA	
Sačuvali nam njega bozi! Nalik je na svoje pređe.	510
SIRIJAC	
Ha!	
DEMEJA	
Takva je moja krv. Pun mudrosti je on.	

SIRIJAC
To sve je razumljivo
kad ima od koga da dobro nauči.

DEMEJA
(ponosno)
Sve činim, ništa ne propuštam, trudim se
navikavam ga da dobre oponaša,
da promatra ih, sebi primjer uzima.
»To čini!« 515

SIRIJAC
Dobro!

DEMEJA
»Tog se kloni!«

SIRIJAC
Pametno!

DEMEJA
A onda...

SIRIJAC
Da te slušam, nemam vremena.
Na krasne ribe naidoh i kupih ih
i sad se plašim da mi se ne pokvare. 520
Ta za nas to je zlo i bruka, Demejo,
ko ono, o čem netom si govorio.
Koliko mogu, kuhare podučavam:
»To preslano je, zagorjelo, papreno,
a ovo dobro. Tako isto drugi put 525
uradite!« – poučavam i trudim se.
»U lonce«, kažem, »i u zdjele gledajte
da čisti budu kao sjajno zrcalo.«
Što mogu, radim. Da li možda želiš što?

DEMEJA
Da um vam bozi dadu, pamet!

SIRIJAC
Kamo ćeš? 530

DEMEJA
Na selo idem.

SIRIJAC
Imaš pravo, šta ćeš tu,
gdje nitko za tvoj dobar nauk ne mari.
(Ulazi u kuću.)

DEMEJA
Na selo idem, sigurno se tamo sad
taj nalazi, zbog koga amo dolazah. 535
Zbog njega strepim. Ktesifont je meni sve!
O Eshinu nek sada vodi brigu brat,
kad tako hoće. Koga ovo vidim? Gle!
Pa to je rođak, naš Hegion dolazi.
Da, dobro vidim! On je! To je pošten muž 540
i prijatelj od mladih dana. Nema ih
u naše doba mnogo takvih! Nikada
ovakav neće nanijet štetu ili zlo
za javnost i zajednicu. Sretan sam,
kad takvog vidim. Veselim se što sam živ.
Govoriti s njim kanim. Čekat ću ga tu. 545

4. prizor

(Ulaze Hegion i Geta u razgovoru i ne primjećuju Demeju.)

HEGION
Pa to je, Geto, bogova mi, bijedan čin.
To što mi kažeš.

GETA
Tako je!

HEGION
Loš postupak
od dobra roda rodenog! O, Eshine,
ti nisi vrijedan svoga oca, Zeusa mi!

DEMEJA
(za sebe)
Sviračicu na umu ima. To ga je 550
zaboljelo ko stranca, otac ne mari.

O kamo sreće da je blizu MICIONn
i da to čuje!

HEGION
No ako ne urade
to, što su dužni, mislim da će proći zlo.

GETA
U tebi nam je, Hegione, nada sva!
Ta ti si otac, njen zaštitnik, ti si sve!
A ako napustiš nas, propadosmo. 555

HEGION
Ne smiješ
ovako reći. Na to ni ne pomišljam.

DEMEJA
(za sebe)
Hajd' da mu pridem! (glasno) Hegione, bio zdrav!

HEGION
Potražih netom tebe. Zdravo Demejo! 560

DEMEJA
A zašto?

HEGION
Eshin, onaj stariji tvoj sin,
tog što si bratu MICIONnu predao,
taj ne vlada se kao čestit, nego loš.

DEMEJA
U čemu stoji stvar?

HEGION
Našeg Simula,
vršnjaka, sigurno se možeš sjetiti? 565

DEMEJA
Dakako da se sjećam!

HEGION
Eshin mu je kćer,
poštenu djevu obeščastio.

DEMEJA

Zar on?

HEGION
Polako, nisi čuo, Demejo, do sada sve.

DEMEJA
Što može gore biti?

HEGION
Ima gore još, 570
a ipak treba podnijeti. Sad saslušaj!
Jer zavela ga strast, no kad upozna grijeh
on plačući i zaklinjući stiže sâm,
pa kleo se je da će popraviti svoj čin,
oženit će je. Njeni su se smirili.
Oprostiše mu. A kasnije? poslušaj! 575
Taj čestit čovjek kupi si plesačicu –
bog tako htjede – s njome živi, sretan je,
napustio je vjerenicu!

DEMEJA
Zar je to,
što sada pričaš, zbilja?

HEGION
Majka joj je tu 580
i djevojka i ovaj Geta, svi su tu.
Taj nije – kako rob zna biti – loš i lijen.
On brani i obitelj čuva. Njega, daj,
pozovi, pitaj i istraži cijelu stvar!

GETA
Na muke možeš staviti me, Demejo,
kad uvjeriš se da ne zborim istinu. 585
Uostalom i Eshin neće nijekati.
Suoči me s njim!

DEMEJA
Sada me je stvarno stid.
Pa šta da radim, šta da mu odgovorim?
Znam!

PAMFILA
(iz kuće)
Jao mene! Ubit će me silna bol!

HEGION
Šta? Zar već rađa?

GETA
Hegione, valjda sad! 590

HEGION
To ona poziva se, Demejo, na vašu čast,
Što zakon traži, morate uraditi.
To najprije vas molim, svjedok mi je bog,
učinite! No ako ne znate za red 595
i zakon, vjeruj, Demejo, nakanih sâm
svom snagom djevojku i pokojnoga druga svog
obraniti. Od djetinjstva mi bješe drug
u školi i u vojsci. Kroz rat i kroz mir
podnosili smo siromaštvo, bijedu, zlo,
sve. Zato ću se založiti, tjerat sud, 600
poduzet sve ću. Čak podnijet radije smrt,
no ove neću napustiti. Odgovor
da čujem, čekam!

DEMEJA
Brata moram pronaći.

HEGION
O tom, Demejo, deder, dobro razmisli!
Što lakše živite i što ste sve imućniji 605
i sretniji, ugledniji, što veću čast
imadete, tad što je pravo, morate
uraditi, da poštuje vas čitav svijet.
(Krene prema Sostratinim vratima.)

DEMEJA
Polako, stani! Bit će kako treba, sve!

HEGION
U redu! Geto, do Sostrate vodi me!
(Hegion i Geta ulaze u Sostratinu kuću.) 610

DEMEJA
Dogodit će se tako, kako prorekoh.
Pa kamo sreće da je sada svemu kraj!
Sloboda, kad je pretjerana, stvara zlo,
na brata moram, čim ga nađem svalit to.

5. prizor

(Iz Sostratine kuće izlazi Hegion i obraća se onima unutra.)

HEGION
Sostrato, hrabra budi i štogod možeš uradi. 615
Kćeri olakšaj bol. A ja ću do MICIONna,
ako je negdje na trgu i sve ću ispričati redom.
Bude li spreman učinit ono, što treba, dobro.
Ako drugačije misli, on mi odgovarati mora,
da poduzeti uzmognem i ja, što potrebno bude. 620

IV. ČIN

1. prizor

(Iz MICIONnove kuće izlaze Ktesifont i Sirijac.)

KTESIFONT
Otac na selo ode, kažeš.

SIRIJAC
Davno već!

KTESIFONT
Gdje je?

SIRIJAC
U našoj kući na selu radi.

KTESIFONT
O da je tako!
Neka nam zdrav bude, a da se umori želim,
tako da se tri dana iz kreveta ne može dići.

SIRIJAC
Tako nek bude ili još bolje!

KTESIFONT
Tako. Drugačije 625
nikako! Ovaj dan želim provesti u punom veselju,
kako ga započeh. A to na selu imanje naše
mrzim zato, što je preblizu. A da je dalje,
pala bi noć prije, a on ne bi stigao kući.
Sigurno ovako znam da će odande požurit kući, 630
kad me ne zatekne tamo. Neprekidno će zapitkivat.
»Danas te ne vidjeh čitavog dana.« Pa šta da mu kažem?

SIRIJAC
Ništa ti ne pada na um?

KTESIFONT
Baš ništa!

SIRIJAC
To nije dobro.
Ima li netko u vašoj rodbini, poznanik neki,
prijatelj, klijent, gost ili slično?

KTESIFONT
Ima ih dosta! 635
Šta onda?

SIRIJAC
S njima si reci, imao posla.

KTESIFONT
A nisam.

SIRIJAC
Reci da jesi.

KTESIFONT
To za dan vrijedi. Kad noć provedem,
cijelu noć ovdje, kakav ću onda izgovor naći?

SIRIJAC
Kako bih želio da se poslovi izvode noću.
No budi miran! Poznam mu narav. Ko janje bit će,
čak ako najviše divlja. 640

KTESIFONT
A kako?

SIRIJAC
Kad tebe hvalim,
divi se. Uživa kad se o tvojim vrlinama priča.

KTESIFONT
Kako?

SIRIJAC
Suze mu teku od radosti. No vidi, eno!

KTESIFONT
Što je?

SIRIJAC
Mi o vuku, a on na vratima stoji.

KTESIFONT
Otac?

SIRIJAC
On glavom ide.

KTESIFONT
Sirijče, što sada?

SIRIJAC
Unutra 645
bježi, dok vidim.

KTESIFONT
Pita li za mene, ti me vidio nisi.
Jesi li čuo?

SIRIJAC
Nećeš li prestati? Uđi i šuti!
(Ktesifont se sklanja i sakriva u vežu MICIONnove kuće.)

2. prizor

(Ulazi Demeja, a ne opaža Sirijca.)

DEMEJA

Baš nemam sreće! Gdje je samo taj moj brat?
I dok ga tražih, nadničara sretoh ja
s imanja. »Nisam Ktesifonta vidio
na selu.« Kaže čovjek. Šta ću, ne znam sad.

650

KTESIFONT

(šaptom za sebe)
Sirijče? Ha?

SIRIJAC

Pa što je?

KTESIFONT

Mene traži?

SIRIJAC

Da!

KTESIFONT

Jao, jao!

SIRIJAC

Budi hrabar!
(Ktesifont se povlači.)

DEMEJA

(I dalje ne primjećuje Sirijca.)

To na mene zlo
navaljuje? Sad ništa ne razumijem.
Znam nesreće na svijetu snosim samo ja.
Ja prvi zlo naslutih, prvi potvrdih
zlu vijest ko prvi javljah. Bijedu snosim sam.

655

SIRIJAC

(za sebe)
Šaljivčina je, hvali se da znade sve,
a ništa ne zna sam.

DEMEJA

Ja, eto, vratih se
da vidim nije li brat došao.

KTESIFONT

Sirijče, hej,
ovamo, pazi, da ne jurne.

660

SIRIJAC

Pazit ću,
a ti ušuti.

KTESIFONT

Na tebe oslonih se
ne mogu ovdje. U neku ću sobicu
zaključat se, to je najsigurnije.

SIRIJAC

Odakle ću ga ipak maknut.
(Ktesifont se ponovno povlači.)

665

DEMEJA

Lopova,
gle, Sirijca vidim.

SIRIJAC

(Pretvara se da ne vidi Demeju.)
Nitko neće podnijeti
sve to, ako se ovim tempom nastavi.
Koliko gospodara imam, ne znam sam.
No jadi su me snašli!

DEMEJA

(za sebe)

Gundā nešto on.
Šta želi? (glasno) Šta bi htio, dobri čovječe?
Brat moj je valjda doma?

670

SIRIJAC

»Dobri čovječe!«
Ja nisam dobar, propao sam!

DEMEJA

Što ti je?

SIRIJAC
Još pitaš? Ktesifont je dohvatio šakama
i mene i sviračicu izlemao.

DEMEJA
Što kažeš? 675

SIRIJAC
Vidi, rasječe mi usnicu.

DEMEJA
A zašto?

SIRIJAC
Kaže da je cura kupljena
na nagovor moj.

DEMEJA
Netom si mi kazao
na selo da si pratio ga glavom ti?

SIRIJAC
Da! On se bijesan vratio tu brzo sâm.
Bez milosti i tuče stara čovjeka. 680
Sramota to je! Nošah ga na rukama
malenog.

DEMEJA
Bravo, Ktesifonte, sine moj,
na oca si se umetnuo. Ti si lav!

SIRIJAC
Što? Još ga hvališ? Ipak neka pripazi,
kad ubuduće stane pesti stezati. 685

DEMEJA
(ogledava Sirijca)
Žestoko!

SIRIJACE
Ženu i mene je, roba svog,
izmlatio, a vratiti mu ne smijem.

DEMEJA
I trebao je! Osjetio je ko ja
da ti si glavni krivac. Da li mi je brat
unutra?

SIRIJAC
Nije tu!

DEMEJA
Gdje bih ga tražio? 690
O tome mislim.

SIRIJAC
Gdje se nalazi, ja znam,
no danas neću kazati.

DEMEJA
Što govoriš?

SIRIJAC
To što si čuo!

DEMEJA
Glava će ti prsnuti
sad odmah.

SIRIJAC
Ne znam ime toga čovjeka,
a mjesto znam.

DEMEJA
Ded, reci, gdje je!

SIRIJAC
To je trijem 695
kod mesnice onuda gore. Znaš, gdje je to?

DEMEJA
Znam!

SIRIJAC
Ulicom se penji ravno uz brdo.
Kad tamo stigneš, ugledat ćeš drugi put

pun nizbrdice. Odmah tuda spusti se,
 pronaći ćeš na ovoj strani svetište
 i uzak prolaz. 700

DEMEJA

Što?

SIRIJAC

Divlja smokva raste tu.

DEMEJA

Znam!

SIRIJAC

Tamo kreni!

DEMEJA

To je slijepa ulica.

SIRIJAC

Gle, stvarno! Herkula mi, što ćeš misliti
 o meni, kad pogriješih. Natrag, gdje je trijem
 onuda nećeš zalutati. Znaš li dom 705
 i posjed bogatoga Kratina. Kad prođeš ga,
 okreni desnom ulicom, a zatim trg
 obidi, ravno vidjet ćeš Dijanin hram.
 Odatle opet smjesta skreni na desno
 do gradskih vrata, onda pokraj pekare 710
 u radionicu. On tu se sada nalazi.

DEMEJA

Šta radi tamo?

SIRIJAC

Tamo je naručio
 par ležaljki za gozbu, kad zaželi van
 izaći na terasu.

DEMEJA

Da se opija!

Da! Za njim idem. Šta još čekam?

SIRIJAC

Odlazi!

715

(Demeja odlazi.)

Prošetat ćeš se, stari grobe, dostatno.

A Eshin gadno kasni, ručak propada.

Ktesifont se zaljubio. Ta sav je lud.

Hajd, da se i ja sad počastim najboljim

komadima, da srknem čašu ili dvije. 720

(Ulazi u MICIONnovu kuću.)

3. prizor

(Ulaze MICIONn i Hegion razgovarajući.)

MICIONN

Stvarno, moj Hegione, ja ne vidim nikakav razlog

da me se hvali, jer činim samo to, što sam i dužan.

Pogreške ispravljam, za koje svi smo pomalo krivi.

Valjda ne misliš da sam i ja takav ko drugi,

koji smatraju da im se nepravda čini golema, 725

kad se pobuniš protiv zala, što su ti zadali
 i još te napadnu. Zar mi zbog toga zahvaljuješ mnogo?

HEGION

Ne, nikako! Ni za tren nisam mislio

drugačiji da možeš biti. Molim te

da sa mnom pođeš k djevojčinoj materi 730

i da joj kažeš, što si meni rekao,

to, da je sumnja bez ikakve osnove,

bez temelja, jer ova je sviračica

za Eshinova brata kupljena.

MICION

Kad misliš da je pravo, hajdemo! 735

HEGION

Učinit će joj dobro. Njen će ovo duh

satrven bolom ojačati. Svoju ćeš

izvršit dužnost. Misliš li drugačije,

ispričat ću joj ja.

MICION

Ne, neću! Idem sâm.

HEGION

Da, to je dobro. Oni, koje muči kob, 740
 niz nevolja, još više, češće sumnjaju
 i sve ko neku uvredu će primiti.
 Zbog nemoći da se s njima titraš, smatraju.
 I zbog toga dobro radiš, što ćeš osobno
 ispričati se.

MICION

Dobro! Sa mnom ulazi! 745

(Ulaze u Sostratinu kuću.)

4. prizor

(Ulazi Eshin.)

ESHIN

U sebi se mučim,
 grdna su me zla
 iznenada snašla.
 Pa šta da radim, ne znam, nisam siguran. 750
 Udovi se koč
 duša je od straha
 obamrla, stala.

A srce ne zna, na što da se odluči.
 Iz ove zbrke kako ću izaći živ? 755
 Golema sumnja na mene se svalila.

Sostrata misli da sam sviračicu kupio sebi –
 tako mi pričaše stara KanThara, koju sam sreo,
 kad je po babicu poslala. Kad spazih je, odmah joj pridoh.
 Pitah, kako je Pamfila, da li već rađa, a ona 760
 uzviknu: »Eshine, bježi! Dosta si lagao ružno,
 mnogo si lažno obećao.« Pitah je, zašto to kaže.

Ona odgovori: »Ostani sretan, s tom, koju voliš.«
 Tada se sjetih, zbog čega me sumnjiče, a ipak se svladah,
 jer da sam lajavoj babi toj jednu riječ rekao, tad bi 765
 sve razglasila svuda. I ne znam, šta da sad radim?

Kazati ne smijem da je sviračica vlasništvo brata,
 moga, Ktesifonta. To se saznati ne smije. Dobro
 može ostati sve sakriveno. Vjerovat nitko
 neće i čak da i kažem. Toliko se toga je zbilo.
 Ja sam je oteo lično i novcem platio. Kući 770

mojoj su odveli curu. Znam, sve je to moja krivica.
 Sve sam morao priznati ocu. Znam da bi starac,
 da se za mene uda, dopustio. Dosta si do sad,
 Eshine, stvar odugovlačio. Sada se trgni! 775
 Treba najprije unutra otići, pa se kod žena
 za sve ispričati. Da pridem k vratima? Bojim se, tresem!
 Treba da kucam. (Kuca) To sam ja, Eshin! Otvaraj brzo!
 Izlazi netko. Da se ovako sklonim i šutim?
 (Povlači se u stranu.)

5. prizor

(Iz Sostratine kuće izlazi Micion, koji se obraća onima unutra.)

MICION

Učinite, što rekoh. Ja ću Eshina 780
 potražiti i reći da je sređeno
 sve. Tko je to na vrata netom kucao?

ESHIN

Gle, to je otac! Zlo!

MICION

Sine!

ESHIN

(za sebe) Što radi tu?

MICION

Da nisi zakucuo tu? On šuti. Zašto da
 ne poigram se s njime? To je prirodno,
 kad nije Eshin povjerenja imao 785
 u svoga oca. (glasno) Zašto ne odgovoriš?

ESHIN

Ne... nisam ovdje... kucao, koliko znam...

MICION

Začuđuje me, kakvim poslom dolaziš
 ovamo. (za sebe) Vidim, pocrvenio je sav.
 To dobro znači!

ESHIN
Što si, reci, ovdje ti
sad tražio? 790

MICION
Ja? Ništa! Neki prijatelj
ovamo me je s trga sobom doveo.

ESHIN
Zbog čega?

MICION
Za tren, odmah ću ti reći sve!
Tu žive žene siromašne, uboge.
Njih, čini mi se, ne znaš. Tek pred neki dan
doseliše se amo. 795

ESHIN
Pa što?

MICION
Djevojka
sa svojom majkom.

ESHIN
Dalje kazuj!

MICION
Djevojka
bez oca osta, ovaj prijatelj, moj drug,
ko bliski rođak mora se oženiti
s njom. Tako neki zakoni zahtijevaju. 800

ESHIN
Jo!

MICION
Što je?

ESHIN
Ništa! Sve je dobro! Nastavi!

MICION
Doplovio je amo da je u nov dom
odvede sobom. U Miletu stanuje
taj čovjek.

ESHIN
Jao! I on kani odvesti
tu djevojku?

MICION
Da!

ESHIN
(za sebe) Eto, silno mi je zlo. 805
(glasno)
Što one kažu?

MICION
Što će? Ništa ne kažu,
baš ništa! Majka pričicu je smislila
da s nepoznatim čovjekom je njena kći
– ne spominje mu ime – dijete rodila.
Pa on prvenstvo ima, zato ne treba
da uda se za moga prijatelja. 810

ESHIN
Zar
ta odluka se čini tebi pravednom?

MICION
Ne!

ESHIN
Zar da je, oče, tvoj odvede prijatelj?

MICION
A zašto ne bi?

ESHIN
Surovo i okrutno
postupio si, nimalo plemenito,
da otvoreno kažem. 815

MICION

Zašto?

ESHIN

Pitaš još!

Ha? Kako li će biti onom jadniku,
tom, koji s njom djetence je začeo?
Taj sad je očajnički valjda voli. Šta će on,
kad vidi da je otimaju. Bit će lud.
Pa to je, oče, nepošten i grozan čin.

820

MICION

Odakle misliš tako? Tko je momku tom
obećao tu djevojku i s njome brak
i tko je bio svjedok? Zašto momak taj
uopće tuđu oženit će djevojku?

825

ESHIN

Zar djevojka da sjedi i da čuva dom,
dogod se neki rođak na nju ne sjeti?
Ovakav, oče, treba zauzeti stav.

MICION

Koješta! Smiješno! Zar da govor održim
pun mržnje protiv onog istog druga svog,
što dovedoh ga amo da mu pomognem?
Pa što se ovo nas sve tiče, sine moj?
Šta imamo mi s njima? Kući podimo!
(Eshin udara u plač.)
Šta plačeš? Što je?

830

ESHIN

Oče, preklinjem te, čuj!

MICIONN

Čuh sve, moj Eshine, i to već odavno znam.
Pa kad te volim, svaki čin me brine tvoj.

835

ESHIN

Pogriješio sam! Svega me je sada stid,
u lice kad te gledam velik trpim bol.

MICION

Ja vjerujem ti, bog je svjedok, znam ti čud,
dobrotu duše, no bojim se da si slab,
nepažljiv. Gdje li živiš? Nisi djevojku
zavesti smio. To je velik grijeh,
a ipak ljudski. I drugi su takvi svi.
A kad se već dogodilo, što nisi tad
razmotrio što kaniš? Što si čekao?
Kolebao si da mi priznaš. Kažeš – stid.
Polako devet je mjeseci trebalo.
Izložio si i sebe i jadnicu
i dijete ruglu. Zar si, ludo, mislio
da bozi će ti, dok bezbrižan snivaš san
sve sami obaviti? Da će ona dom
bez muke naći i sklopiti sretan brak.
Sad budi bodar! Pamfilu ćeš uzeti.

840

845

850

ESHIN

Ah!

MICION

Gore glavu, kažem!

ESHIN

Oče, molim te
da ne šališ se sa mnom?

MICION

Zar ja? Zašto bih?

855

ESHIN

Da stvarnost ovo bude, želim. Bojim se.

MICION

Otiđi kući, pomoli se bozima
da ženu vodiš kući, neka dopuste.

ESHIN

Šta? Odmah ženu?

MICION

Odmah!

ESHIN		
	Odmah?	
MICION		
	Žuri se!	
ESHIN		860
Zamrzili bi svi me višnji bogovi, kad tebe ne bih volio no očni vid svoj vlastiti!		
MICION		
Što? Možda više nego nju?		
ESHIN		
No, podjednako!		
MICION		
To je lijepo!		
ESHIN		
	Gdje li je	
iz Mileta taj rođak?		
MICION		
(sa smiješkom) On je nestao – ukrcao se na lađu, otplovio. A šta ti čekaš?		865
ESHIN		
Ti unidi, oče moj! Pomolit ćeš se bogovima bolje ti, Jer čestitog će uslišiti radije Zeus.		
MICION		
Unići ću da spremim, što je potrebno. Uradi, što ti rekoš, budi pametan! (Micion ulazi u svoju kuću.)		870
ESHIN		
Eh, to je tako! Zar ja radim kao sin, a on ko otac. Ne bi mi ni rođen brat ugodio po volji više ili drug.		

Zaslužio je ljubav, pažnju, svaku čast,
zaslužio je poštovanje najveće,
jer on je krasan. Unutra ću unići
da se vjenčanje zbog mene ne odgađa.
(Odlazi u kuću) 875

6. prizor

(Ulazi Demeja, sav zadahtan.)

DEMEJA

Od hodanja ću crči umoran ko pas.
A tebe s tvojim uputama Sirijče
nek satre u prah silnog Zeus-boga grom. 780
Kraj vratiju sam bio, prokrstaro grad,
Kod pekare i nema radionice,
a nitko ne zna, gdje se nalazi moj brat.
Odlučio sam: doći ću pred njegov dom
i dočekati, dok se amo ne vrati. 785

7. prizor

(Iz svoje kuće izlazi Micion i još se uvijek obraća unutra.)

MICION

Da javim, odoh: mi ne otežemo stvar.

DEMEJA

Odavno, brate, što te tražim. Gdje si ti?

MICION

A što?

DEMEJA

O zlodjelima donosim ti glas
tvoga sina.

MICION

Evo opet!

DEMEJA

To je nova vijest
i strašna.

MICION
Pusti!

DEMEJA
Ne znaš, kako griješi on. 790

MICION
Znam!

DEMEJA
Ne pričam ti ono o sviračici.
O djevojci je plemenitoj sada riječ.
Oskvrnuo je punopravnu građanku.

MICION
Znam!

DEMEJA
Znaš? Ne vičeš i ništa ne luduješ?

MICION
Ne! Volio bih ipak kad bi bilo da... 795

DEMEJA
(Prekida ga.)
Ej, dijete se već rodilo.

MICION
Nek bogovi
stvorenje ovo sačuvaju!

DEMEJA
Djevojka,
ne posjeduje ništa.

MICION
Čuh to!

DEMEJA
U taj brak
mora uć bez miraza.

MICION
Pa nek se zna!

DEMAJA
I što će biti?

MICION
Tako, kako teče stvar! 800
Iz ove kuće onamo će djevojka
u drugu prijeći.

DEMEJA
Jupitera mu! Tako zar?

MICION
A šta da više uradimo? Reci!

DEMEJA
Što?
Kad ovaj slučaj tebi ne zadaje bol,
bar hini da se patiš.

MICION
Ovu djevojku 805
obećah. Stvar je završena. Bit će pir!
Od svakog straha sam ih oslobodio.
I to je ljudski.

DEMEJA
Micione, zar se to
sve tebi sviđa?

MICION
Ne, samo da uzmognem 810
izmijeniti. Ne mogu! Zato mirujem.
U ljudskom je životu kao s kockama,
kad ih u igri bacaš. Ako ne padne
to što ti treba, tada svaki pogodak
okreni tako, kako ti odgovara!

DEMEJA
Da, popraviti! Tvojom je vještinom već
u tutanj dvadesetak mina propalo.
Sviračica toliko stoji. Moraš je 880
odstraniti odatle bilo makar kud!
Ne prodaš li je, nekom daj je ko dar.

MICION
Da prodajem je, to mi nije potrebno.

DEMEJA
Šta dakle kaniš uraditi?

MICION
Ostat će
u našoj kući.

DEMEJA
Bozi, zar da borave
u istoj kući gospođa i bludnica? 885

MICION
A zašto ne bi?

DEMEJA
Zar si zdrav i nisi lud?
I ti ćeš s njima isto kolo igrati.

MICION
Pa zašto ne bih?

DEMEJA
A mlada da nauči
to isto?

MICION
Jasno!

DEMEJA
Ti ćeš vodit ovaj ples
u krugu kolo? 890

MICION
Hoću!

DEMEJA
Što?

MICION
Kad zatreba
i ti ćeš s nama!

DEMEJA
Jao! Zar te nije stid?

MICION
Okani se srdžbe, budi, Demejo,
sad veseo, kad ti se ženi dragi sin.
Ja s njima idem, zatim ću se vratiti. 895

DEMAJA
O Jupiteru! Kakav li je život to
i običaji, ludost, kad bez miraza
u dom dolazi žena, gdje još stanuje
sviračica, gdje gospodarstvo propada,
u rastrošnosti živi mladić, starac lud
bez granica. I ne vidi se neki spas
za tu obitelj. Ovdje nema pomoći! 900

8. prizor
(Iz Micionove kuće izlazi pripit Sirijac.
U prvom trenutku ne opaža Demeju.)

SIRIJAC
Ti si se, Sirijče, lijepo poskrbio za sebe ovdje,
sam si se dobro svime poslužio. A sada hajde,
kad si se svega unutra najeo, napio, mislim,
treba prošetati onda. 905

DEMEJA
(za sebe) Gle, molim te, prekrasan čovjek,
kako se svladava samo!

SIRIJAC
(za sebe) Gle, naš starac se našao ovdje.
(glasno)
A što se zbilo da si tako žalostan?

DEMEJA
Gle zlikovca!

SIRIJAC
Mlataraš prazne govore!

DEMEJA
Rob, kad bi ti moj bio...

SIRIJAC
Ti bi, Demejo, 910
bogataš bio, blago bi sačuvao.

DEMEJA
Ko primjer svima mogao bi služiti.

SIRIJAC
A zašto? Što uradih?

DEMEJA
Što? Zar pitaš još? 915
U ovoj gužvi urađen je ružan čin,
a ti si napio se zlodjelu na čast.

SIRIJAC
(za sebe) Koliko bolje bilo bi da nisam tu!

9. prizor

(Iz Micionove kuće izlazi Dromon i ne vidi Demeju.)

DROMON
Sirijče, hej, Ktesifont te je molio
da u kuću se vratiš.

SIRIJAC
Bježi odatle!
(Dromon uzmiče.)

DEMEJA
Za Ktesifonta što taj priča?

SIRIJAC
Ništa baš! 920

DEMEJA
Hej, razbojniče! Je l' unutra Ktesifont?

SIRIJAC
Ma nije!

DEMEJA
Što ga taj spominje?

SIRIJAC
Drugi je
to neki bijedan bez značenja parazit.
Ne poznaješ ga?

DEMEJA
(Uputi se prema vratima Micionove kuće.)
Sad ću ga upoznati!

SIRIJAC
(Pokušava ga zadržati.)
Što radiš? Kamo?

DEMEJA
Pusti me!

SIRIJAC
Ne, kažem ti!

DEMEJA
Ded, skini ruku s mene. Vrijedan te je bič,
dok ne prospem po podu ovdje mozak tvoj.
(Ulazi u kuću.) 925

SIRIJAC
I ode! Stvarno, neprijatan bit će gost
za Ktesifonta pogotovo. Šta ću sad?
Dok gužva prođe, potražiti ću skrovit kut,
da od pijanstva otrijezni me kratak drijem. 930
(Ulazi u Micionovu kuću.)

10. prizor

(Iz Sostratine kuće izlazi Micion.)

MICION
(preko ramena)
Sve spremno je! To, Sostrato, već rekoh ti,
pa kadgod hoćeš...

(Vrata Micionove kuće se s treskom otvaraju.)

Tko to lupa vratima?

(Izlazi Demeja, očajan.)

DEMEJA

(Ne opaža Miciona.)

Jao, jadna mene! Neptunovog mora val...

MICION

(za sebe)

Sad više, bit će da je saznao za sve.

Dakako, jasno, počelo je! U pomoć
priskočit ću mu.

935

DEMEJA

(Ugleda Miciona.)

Taj je upropastio
sav rod naš, našu djecu.

MICION

Umiri svoj gnjev!

Osvijesti se!

DEMEJA

Savladao sam, nisam lud
i odričem se grdnje. Razmotrimo stvar!
Zar nije predložena bila s tvoje strane riječ
da svaki pazi, kako će se njegov sin
sam vladati. Ta to je bio prijedlog tvoj!
I jedan neće drugoga ometati
u odgoju. Ded, odgovori!

940

945

MICION

Istinu

i činjenicu spominješ.

DEMEJA

A sad moj sin
u tvojoj kući lumpuje. Što sklonište
u svojoj kući njemu daješ? Curu mu
za ljubav, Micione, brate, kupuješ.
Zar prema tebi imam manje prava ja,
a ti do mene više? Ja ne diram tvog
mladića, sina, a ti moga ne diraj!

950

MICION

U pravu nisi!

DEMEJA

Nisam?

MICION

Vrijedi stara riječ
da među družima je zajedničko sve.

DEMEJA

Duhovito! Sad neke bajke kazuješ.

955

MICION

Čuj, slušaj malo, Demejo, ne budi ljut.

Na novac ako misliš, što ga troši sin
i ako to te ždere, ded, razmisli!

Obojicu si nekada odgajao,
obojici će dostatan imetak tvoj
za život biti, tako smatrao si sam.

Pomišljao si: moj će se oženit brat.

I sad se toga plana drži! Škrtari,
gomilaj, čuvaj, štedi, radi, muči se
da možeš ostavit mu više. Slavu stekni tu!

A moj imetak, kao neki nagli dar,
nek troše, neće tebi biti na štetu.

Ti ništa ne možeš izgubiti. Snosim ja
sav njihov trošak. Ako budeš mislio
ovako, mnogi ćeš uštedjet nama jad
i momcima.

960

965

970

DEMEJA

O novcu ni ne govorim.

O vladanju ću reći riječcu ili dvije.

MICION

Znam! čekaj sad će doći i na ono red.

U čovjeku se često nađe neki znak,
po kome možeš zaključke izvoditi,
pa reći: »Ovo radi, neće biti zla!

A ovo nemoj!« Razlika je jedino
ne što se radi, nego čiji je to čin.

U našim sam momcima to spoznao

975

- sa posjeduju znanje, pristojnost i um,
i da se vole, da će biti čestiti,
kad jednom budu samostalni, odrasli.
Znam, ti se bojiš da za novac ne mare,
da lako troše. Moj Demejo, jasno je
da godinama pametnije mislimo.
A starost jednu novu manu donosi:
posvećujemo novcu pažnju noć i dan
i naši će se tako opametiti.
- 980
- DEMEJA
- Moj Micione, pripazimo ipak mi
da nas dobrotu naša i popustljivost
ne unište.
- 985
- MICION
- Odbaci ružnu misao!
Razvedri se i danas mi se povjeri.
- DEMEJA
- Dakako, radost zaslužuje ovaj čas.
No sutra ću vrlo rano u sam zore cik
na selo se otputit. Pratit će me sin.
- 990
- MICIONN
- I prije zore možeš. Ali budi sad
pun radosti!
- DEMEJA
- Sa sobom ću sviračicu
odvesti.
- MICION
- Tim ćeš sina privezat uz dom.
Tek pazi da ti ne utekne!
- DEMEJA
- Moja stvar!
U mljevenju će i kuhanju čitav dan
provodit. Nju će svu pepeo, čađa, dim
nagrdit. Usred podneva će klas po klas
sakupljat. Bit će ko ugljen crna.
- 995
- 1000

- MICION
- Da!
- Baš tako treba! Čini se, razumijem.
No i svog sina natjerao u krevet njen
da s njome živi, čak ako je ne mari.
- 1005
- DEMEJA
- Izruguješ se meni. Uvijek imaš vedar duh
i dobru narav. To osjećam.
- MICION
- Opet ti?
- DEMEJA
- No, prestao sam!
- MICION
- Onda, hajde u kuću
da kako treba provedemo ovaj dan.
(Ulaze u Micionovu kuću.)
- 1010
- V. ČIN
1. prizor
- (Iz Micionove kuće izlazi Demeja.)
- DEMEJA
- Nikada nitko još nije svoj život smislio planski.
Sigurno nije razne okolnosti mogao znati.
Sve to čovjek uči i onda spoznaš da ne znaš,
to što si mislio da ti je poznato i da je važno.
Onda odbacuješ sve u praksi. To se i meni
desilo. Težak život, kakav sam vodio do sad,
napuštam, kada sam gotovo stigao na sam kraj puta.
Zašto? Život me sâm podučio da su dvije stvar –
blagost i mekoća bolja. I svatko tko želi, taj može
kod mene i moga brata sam ovo spoznati jasno.
Micion sav je svoj život u neradu proveo, dokon,
ljubezan, prijazan. Smiješkom je svakog sretao dnevno.
Ja pak divlji i štedljiv, grub, prkosan, vrlo tvrdoglav,
kad se oženih i s njome dva sina porodih, brigu
s njima sebi navukoh. Da ostavim njima što više,
stadoh škrtariti. Tako provedoh najbolje dane.
- 1015
- 1020
- 1025

Sada u starosti, evo, plod berem za žrtve. Odasvud mržnju! Brat mi bez truda ugodnosti uživa oca pravoga. Oba ga sina vole, od mene se klone. Njemu se u svemu i povjeravaju, žele da živi, 1030
moju pak smrt sami jedva čekaju. S najvećom mukom podigoh oba, a brat ih osvoji bez ikakva troška. Muke su dopale mene, a brata razna veselja. Hajde da pokušam sada drugačije, mogu li ipak blago postupati, kad me na ljubaznost Micion nuka. 1035
Želim i ja da me sinovi vole i štuju. Ako se postiže ovo popuštanjem, u tom ću prvi biti. Novca će nestati. To me se ne tiče. Star sam već dosta.

2. prizor

(Iz Micionove kuće izlazi Sirijac)

SIRIJAC

Hej, Demejo, brat moli te da ostaneš.

DEMEJA

Sirijče moj sad zbori! Što se događa? 1040

SIRIJAC

Sve dobro!

DEMEJA

Sjajno!

(za sebe) Evo već sam rekao »moj«, dakle nešto prijazno i s ljubavlju. I »Što se događa«.

(Sirijcu) Ta ti si kao rob učinio mi mnogo, pa bih uslugu ja tebi htio uzvratiti.

SIRIJAC

Hvala ti! 1045

DEMEJA

Na samom djelu upoznat ćeš zamalo ljubaznost moju. Pokazat će to moj čin.

3. prizor

(Iz Sostratine kuće izlazi Geta, koji prvu rečenicu izgovara preko ramena.)

GETA

Sad gazdarice odoh da se pobrinem da vidim, da li po nevjestu idu. već No, gle, Demeje! Zdravo!

DEMEJA

Ime reci mi. 1050

GETA

Što?

DEMEJA

Tvoje ime!

GETA

Geta!

DEMEJA

Dakle, Geto moj, od danas znam da vrijedan si i odan rob i gospodaru svome vjeran. Zato bih poklonio ti u znak pažnje malen dar.

GETA

To valja! Ti si dobar!

DEMEJA

Malo po malo zavoljet će me silnim žarom čitav puk. 1055

4. prizor

(Iz Micionove kuće izlazi Eshin, koji ispočetka ne primjećuje ostale.)

ESHIN

Doslovno me umoriti misle, kad tako se trude da svadba svečana bude i sjajna.

DEMEJA

Što, Eshine, ovdje se zbiva?

ESHIN

Oče, ti ssssi ovdje?

DEMEJA

Da, bogami srcem i krvlju
otac sam tvoj, jer te volim više od očnjega vida.
Ženu zašto sad ne vodiš kući?

1060

ESHIN

I ja bih to htio,
ali sviračicu i s njome pjevače očekuju. Oni
pjevat će svatovsku pjesmu.

DEMEJA

No, hoćeš li slušati starca?

ESHIN

Što to?

DEMEJA

Ostavi svatovsku pjesmu, rasvjetu, rulju!
Pusti sviračicu, odmah naredi da vrtni zid sruše.
Djevojku amo prenesi i jednu napravi kuću.
Majku dovedi k nama i s njom služinčad skupa.

1065

ESHIN

Idea ti je divna, dragi oče moj!

DEMEJA

(za sebe) Gle, »dragi oče«! »Dragi« postao sam već.
Dom moga brata prolazan će postati
i rulju će mu dovest, sve će stajati
goleme pare. No, to nije moja stvar,
ni briga. Postao sam voljen, omiljen.
Nek mi još samo ono Babilonac moj
– to Miciona mislim – mina dvadeset
sad plati! (glasno) Sirijče, što čekaš? Poziva te rad!

1070

1075

SIRIJAC

Rad? Kakav rad?

DEMEJA

Ruši zid! (Geti) Ti pođi ženama
pa amo ih dovedi.

GETA

Neka, Demejo,
svi bogovi te nagrade. Sad uviđam
da porodicu našu voliš.
(Oba roba izlaze.)

DEMEJA

(za Getom) Dobro znam
zaslužujete to.
(Eshinu) Šta kažeš, Eshine?

1080

ESHIN

I ja to mislim!

DEMEJA

To je mnogo bolje, no
da vodimo ovako slabu rodilju
čak preko ceste.

ESHIN

Još ne vidjeh , oče moj,
od ovoga bolje izvedeno.

DEMEJA

Takav sam
od uvijek. Eno, Miciona! Izlazi.

1085

5. prizor

(Iz svoje kuće izlazi Micion.)

MICION

(Sirijcu koji se nalazi u kući.)
Moj ti je ovo naredio brat? (okreće se) Gdje je sad? Ti si
izdao ta naređenja, moj Demejo?

DEMEJA

Da, ja sam to bio.
Svi ćemo na ovaj način obitelj postati skladna:
voljeti, štovati, stalno pomagati jedan će drugog.

1090

ESHIN
Tako nek bude, molim te oče!

MICION
I ja to mislim.

DEMEJA
Tako to priliči nama, jer žena ovog mladića
majku imade.

MICION
Ima. Šta onda?

DEMEJA
Poštena žena.

MICION
Kažu mi!

DEMEJA
Dosta je stara.

MICION
Znam.

DEMEJA
Ona zbog godina neće 1095
radati moći. Nikoga nema sama na svijetu.
Nitko se o njoj ne brine.

MICION
Gle, gle! A kamo taj gada?

DEMEJA
Da je ti oženiš najbolje bit će. (Eshinu) Ti se potrudi
da se to zbude.

MICION
Ja da se ženim?

DEMEJA
Ti!

MICION
Ja?

DEMEJA
To kažem!

MICION
Gluposti, luđače, zboriš.

DEMEJA
(Eshinu) Uradio to bi on rado, 1100
samo da ti nešto vrijediš.

ESHIN
(Micionu) Učini! Pristani oče!

MICION
Zašto ga slušaš, magarčino jedna?

DEMEJA
Ne može biti
drugačije.

MICION
Nemoj, što buncaš?

ESHIN
Ded molim te, pristani, oče.

MICION
Luduješ. Gubi se!

DEMEJA
Hajde, učini svom sinu.

MICION
Budalo!

Da nisi lud? Da ja se uvalim u brak? 1105
Šezdeset i pet imam, pa da oženim
babuskaru što jedva hoda. Mislite
ko provodadžije mi neke biti?

ESHIN
Ja sam im
obećao sâm.

MICION
Njima? Budi plemenit
na račun svoj, moj mladiću!

DEMEJA
Što blebećeš 1110
koješta? Šta bi bilo kad bi veći dar
zatražio?

MICION
Od ovoga nema većega.

DEMEJA
Daj pristani!

ESHIN
Ne otimaj se.

DEMEJA
Obećaj, no!

MICION
Okanite se mene.

ESHIN
Tek kad pristaneš.

MICION
Pa to je zločin!

DEMEJA
Hajde, budi prijazan! 1115

MICION
Po mojem to je glupavo i nezgodno
i načinu života moga ne pristaje.
Kad želite već, nek vam bude. Pristajem!

ESHIN
Učinio si dobro. S pravom volim te.

DEMEJA
Da, tako je! (za sebe) Kad pristaje, što mogu još
zatražiti od njega? 1120

MICION
Što je ostalo?

DEMEJA
Hegion, rođak naš, pošten, siromašan...
pa pomoći mu treba.

MICION
Što da uradim?

DEMEJA
Ti izvan grada hvat zemlje iznajmljuješ.
Da uživa ga, daj mu ga bez naknade. 1125

MICION
Hvat zemlje, kažeš?

DEMEJA
Da li jutro ili pet,
učinit moraš. Nevjesti je bio on
ko otac dobar. Pošteno je da se da.
Uostalom da ponovim, što kažeš sam,
moj Micione: »Zajednički naš je grijeh –
u starosti nas brine novac najviše.« 1130
Te ljage kloniti se morat ćemo svi.

MICION
Pa što? Kad hoće sin, nek bude.

ESHIN
Oče moj!

DEMEJA
Po krvi i po duši moj si pravi brat!
(za sebe)
Sad njegovim ga koljem mačem!

6. prizor

(Iz kuće izlazi Sirijac.)

SIRIJAC

Demejo,

1135

po naredbi uradih.

DEMEJA

Ti si dobar, pošten rob!
Slobodu smatram s pravom si zaslužio.

MICION

Taj ovdje? Zašto?

DEMEJA

Zbog svakakvih usluga.

SIRIJAC

Oh, Demejo, svih bogova mi ti si muž
i čestit. Dugo brinuh se za momka dva
od djetinjstva na dobro upućivah ih
i učih, štogod mogoh.

1140

DEMEJA

Da! To vide svi
ko sunce jasno. Dobro znaš za takav rad:
nabavljati za gozbe i opijanje
i bludnice pronaći. Ne zna bilo tko
ovako obaviti.

1145

SIRIJAC

Za tu pohvalu
zahvaljujem ti!

DEMEJA

Danas je za dobar kraj
pomagač bio, kad se ta kupovala
sviračica. Zaslužio je nagradu
da drugi vide divan primjer. I moj sin
da bude kako želi.

1150

MICION

(Eshinu)

Da li želiš to?

ESHIN

Svom dušom!

MICION

Dobro! Sirijče, stani tu!

SIRIJAC

Uradi to!

MICION

Nek slobodan moj bude rob!
(udara ga po ramenu)

SIRIJAC

Zahvaljujem se svima, tebi, Demejo,
pogotovo.

1155

DEMEJA

I ja se tome radujem.

ESHIN

I ja!

SIRIJAC

Vjerujem. Proveo bih sretan vijek
da Frigija mi žena bude slobodna.

DEMEJA

Da, sjajna žena!

SIRIJAC

Eshinovog sina je
podojila, a tvog unuka, prvi put
u praskozorje danas.

1160

DEMEJA

Zato, pravo je
da zbog toga sloboda i njoj pripadne.

MICION

Zbog toga?

DEMEJA

Jasno! Napokon ću kao dar
uplatit novac lično ja.

SIRIJAC
Neka ti Zeus
sve tvoje želje ispunjava!

MICION
Ovaj dan
za tebe sretan svanu. 1165

DEMEJA
Kad bi, Micione, ti
uradio što moraš, da mu denar dva
u zajam dađeš, brzo bi ti vratilo.

MICION
Ni pare ne dam! Ovaj nikad ne vraća.

ESHIN
Pa on je pošten!

SIRIJAC
Vratit ću ti, kunem se,
svim bogovima. Daj mi! 1170

ESHIN
Hajde, oče, daj!

MICION
Da razmislim još?

DEMEJA
Dat će!

SIRIJAC
Ti si najbolji
od svih na svijetu.

ESHIN
Dragi, dobri oče moj!

MICION
(Demeji)
Šta ovo znači? Zar si brzo svoju čud
izmijenio? Gle, kakav rasipništva hir
i poklanjanja! 1175

DEMEJA
Reći ću ti, što je to!
Učinih ono, zbog čega te prijatnim
mladići naši smatraju. Znam dobar glas
da nećeš steći, ako budeš pravedan
i dobar, nego popustljiv i rasipan, 1180
moj Micione.
(Eshinu)

Sad ako ti i tvoj brat
ovakav način mog života mrzite,
jer nepravedno ne mogu odobriti,
tad sve napuštam, dižem ruke. Trošite,
razbacujte i, što želite, radite! 1185

A kad vam jednom, zbog mladosti koja sve
unaprijed ne zna točno prosuđivati,
da vas zadrži netko bude potreban
da ispravi vas, da vam kako pomogne,
učinit ću sve za vas rado.

ESHIN
Oče moj, 1190
dopustit ćemo. Bolje znaš ti nego mi,
što valja činiti. No što će sad moj brat?

DEMEJA
Zadržat može djevojku. To zadnji put
nek bude!

MICION
Tako valja!

SIRIJAC
(Okrećući se publici.)
A vi plješćite!

SVRŠETAK